

Sotsiaalministeerium

Meie: 05.08.2025 nr 46

info@sm.ee

Eesti Puuetega Inimeste Koja arvamus Sotsiaalhoolekande seaduse, sotsiaalseadustiku üldosa seaduse ja väärtpaberite registri pidamise seaduse muutmise seaduse eelnõule

Eesti Puuetega Inimeste Koda tänab kaasamise eest eelnõu ettevalmistamise etapis. Positiivne, et seni ESF rahastusel olnud kaug- ja kirjutustõlke teenus kehtestatakse seaduses, mis tagab kurtidele ja vaegkuuljatele parema ligipääsu ühiskonda. Samuti toetab EPIKoda erihoolekandeteenuse omaosalusmäära kehtestamist. Samas ei saa EPIKoda toetada eelnõu osasid, mis:

- piiravad põhjendamatult inimese otsustusaega erihoolekandeteenuse koha vastuvõtmisel;
- jätavad omaosaluse kujundamise praktikas liiga suuresti teenuseosutaja otsustada.

Eelnõust: *Paragrahvis 130¹³ sätestatakse nii viipekeeles kaugtõlketeenusele kui ka kirjutustõlketeenusele õigustatud isikud. Teenusele on õigustatud kuulmislangusega isikud alates 13. eluaastast. Teenusele õigustatus algab alates 13. eluaastast, sest isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 8 lõike 1 kohaselt on infoühiskonna teenuste pakkumisel otse lapsele lapse isikuandmete töötlemine lubatud ainult juhul, kui laps on vähemalt 13-aastane. Kuna teenuse saamine toimub spetsiaalse tõlketeenuse rakenduse kaudu, siis on põhjendatud sama vanusepiiri järgimine. Samuti ei ole hetkel katseprojekti raames ilmnenu, et teenust oleksid kindlasti ja põhjendatult vajanud nooremad kui 13. aastased lapsed.*

Mõistame isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid piiranguid, kuid miks ei võiks rakenduse kasutamiseks anda nõusolekut alla 13-aastase lapse vanem? Ka alla 13-aastane laps suhtleb ja tegutseb iseseisvalt ja rakenduse ja tõlke kasutamine võimaldaks ka noorematel kui 13-aastastel rohkem iseseisvalt ühiskonnaelus osaleda.

Eelnõu seletuskirjas: *SHS § 71 lõiget 5 täiendatakse uue teise lausega, mille kohaselt teenuskoha vastuvõtmise või sellest keeldumisest peab inimene SKA-d teavitama seitsme päeva jooksul talle teenuskoha pakkumisest. Inimese poolt SKA-le esitatud teavitus teenuskoha pakkumise vastuvõtmisest või keeldumisest vormistatakse kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis. Kui inimene teavitab SKA-d suuliselt (nt telefonikõne), siis koostab SKA ametnik vastava protokoll ja saadab selle inimesele kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis (nt e-maili teel).*

EPIKoda ei toeta 7-päevast otsustamistähtaega ning on selle kohta varem arvamust avaldanud nii kohtumistel kui ka kirjalikult. On mõeldav piiritleda aeg, mille jooksul inimene peab otsustama teenuskoha vastuvõtmise, kuid säilima peab ka paindlikkus.

Palume sõnastada § 71 lõike 5 teise lause asemel: „Teenuskohast vastuvõtmise või sellest keeldumise otsusest teavitab inimene SKAd 14 kalendripäeva jooksul alates pakkumise tegemisest. SKA pikendab mõjuval põhjusel otsustusaega vastavalt inimese vajadusele.“

Mõjuvateks põhjusteks on nii inimese enda kui hooldaja/eestkostja tervislik olukord, näiteks kui inimene ei saa kohta vaatama minna, sest on haiglas, haigusega kodusel ravil, vaimse tervise haiguse ägenemise episood vms tervislik olukord või muud ettenägematud olukorrad).

Eelnõus ei ole välja toodud, kas ja kui palju inimestel võtab otsustamine aega, st pole ülevaadet, kas kavandataval muudatusel oleks ka reaalne mõju. Inimese vaatest näeb EPIKoda siin negatiivseid tagajärgi, kui inimene ei saa ega ole suuteline 7 päevaga elumuutuvat otsust tegema. Lapsevanemad toovad välja peamiselt kuuajalise otsustamise vajaduse, eriti olukorras, kus teenuskoht asub kaugel või neil pole enne olnud teenuseosutajaga kokkupuudet. Lisaks võivad teenusevajaja vaimsest tervisest tulenevad eripärad nõuda ettevalmistusaega, et minna teenuskohaga tutvuma jne (võib juhtuda, et ei õnnestugi esimese korraga).

Kiire otsustamine võib viia nii inimese kui ka teenuseosutaja jaoks halvemate tagajärgedeni: inimene läheb teenusele, mis talle ei sobi või ei teki klappi teenuseosutajaga ning seetõttu kannatavad nii inimene, teenuseosutaja kui ka teised teenusekasutajad. Seadus peab olema inimese poolel ja andma paindlikkuse. Süsteemi efektiivsus ei saa olla ainuke põhjus muudatuse tegemiseks. **Muudatus puudutab haavatavaid sihtgruppe, kelle jaoks muutused, uute olukordade ja keskkondadega kohanemine võtavad aega. Inimesel, kellele SKA on teinud kohapakkumise, võib juba ainuüksi transpordi korraldamine aega võtta, et teenuskohta vaatama minna (mõnes piirkonnas ei saa mõne päevaga sotsiaaltranspordi, pikemate sõitude jaoks vajalik nädala jagu ette broneerida). Kui mureks on, et teenuseosutajad ei saa ilma rahastuseta töötajaid ootel hoida, võiks olla võimalus, et kohe pärast inimese „jah“-otsust hakkab jooksuma ka nn teenuseaeg ning teenuskohta rahastatakse, kasvõi osaliselt. See võimaldab teenuseosutajal teha ettevalmistusi inimese teenusele saabumiseks tasustatult ning inimene peab asutusse jõudma hiljemalt 14 päeva jooksul (mitte alles siis,**

kui inimene võib veel peale otsuse vastuvõtmist 14 päeva oodata ja siis suunamiskirja saada ja sellest veel 7 päeva pärast majutusega teenusele asuda). See maandaks teenuseosutaja riske ja annaks inimesele võimaluse teenusele minekuga kohaneda ning on suurem tõenäosus, et inimene teenusel ka kohaneb, millest võidavad kõik osapooled.

Seega palume sätestada minimaalselt 14-päevane aeg, millal inimene peab otsustama teenuskoha vastuvõtmise. **Põhjendatud juhul palume sätestada võimalus otsustada ka pikemalt (tervislik olukord nt – inimene ei saa kohta vaatama minna, sest on haiglas, raske viirus, mistõttu kodusel ravil vms tervislik olukord, ettenägematud olukorrad). Hetkel pole ka 7 päeva puhul põhjendatud juhtudel aja pikendamine eelnõus planeeritud.**

Eelnõust: *Paragrahv 76 lõike 5 teise lause (“Kui isik keeldub mõjuva põhjusega minemast erihoolekandeteenust saama, arvatakse ta erihoolekandeteenuste järjekorrast välja.”) sõnastust täpsustatakse järgnevalt: “Kui isik keeldub teist korda mõjuva põhjusega pakutud teenuskoha vastuvõtmisest, arvatakse ta erihoolekandeteenuse järjekorrast välja.”. “Mõjuva põhjusega” on määratlemata õigusmõiste ja haldusorgan (SKA) sisustab seda, st hindab vastavalt olukorrale, mis on mõjuv põhjus. Kui keeldumine on põhjendatud (nt tervislik seisund, sobimatus keskkonnaga, ajutine/ühekordne perekondlik põhjus), ei arvestata seda „mõjuva põhjusega” keeldumisena. Teine muudatus (keeldub minemast erihoolekandeteenust saama vs keeldub pakutud teenuskoha vastuvõtmisest) on tehtud sätte täpsustamiseks – et oleks üheselt aru saada, et tegemist on olukorraga, kus järjekorras olev isik ei võta kohta vastu (säte asub järjekorda reguleerivas paragrahvis).*

EPIKoda hinnangul tuleb järjekorrast välja arvamise punkt seadusest välja võtta, sest tekib küsimus, kuidas ja kes hindab, mis on mõjuv põhjus teenusest keeldumiseks, et inimest järjekorrast maha võtta. **Teenus on vabatahtlik, inimesel on õigus otsustada, millal ta teenusele läheb, kui SKA talle kohta pakub. SKA ei saa teha kaalutlusotsust ja öelda, milline on mõjuv/mittemõjuv põhjus teenusele minekuks. Siinkohal teeb inimene elumuutva otsuse, sh võib inimese olukord (ka korduvalt) järjekorras viibimise ajal muutuda. SKA on inimese hinnanud erihoolekandeteenusele ja ta järjekorda pannud, teenusele õigustatus ei muutu. Juhul kui inimene arvatakse järjekorrast välja, tõstab see ühtlasi halduskoormust, sest SKA peab väljastama inimesele uue järjekorda võtmise teate.**

Eelnõust: *Senise praktika kohaselt ei ole SKA kordagi teenuskohast keelduja osas hinnanud, et tegu on mõjuva põhjusega loobumisega. Siiski ei saa välistada, et tulevikus tekib olukord, kus järjekorras olija soovib, et talle pakutakse vabanevaid teenuskohti, kuigi tal ei ole tegelikult*

plaanis lähiaastatel teenust kasutama hakata ja igakordsel teenuskoha pakkumisel kasutab ta ära võimaluse võtta otsustamiseks seitse päeva. Kui inimene teist korda ehk korduvalt ilma mõjuva põhjuseta pakutavast teenuskohast keeldub, on SKA sunnitud inimese järjekorrast välja arvama, kuna korduvalt põhjuseta keelduja tõttu pikeneb kõigi järjekorras olijate teenusele saamise aeg ja see ei ole teiste inimeste suhtes õiglane. Esmakordselt pakutavast teenuskohast ka ilma mõjuva põhjuseta keeldumisel inimest järjekorrast välja ei arvata. Sisuliselt tähendab säte seda, et kui teenuse järjekorras olevale inimesele pakutakse teist korda talle sobivat teenuskohta (inimese poolt eelistatuks märgitud maakonnas või teenusosutaja juures, varasemalt eelistatuks märgitud teenusele tulemise soovitud ajal) ja inimene SKA hinnangul mõjuva põhjuseta teist korda kohast loobub, arvatakse inimene sel hetkel järjekorrast välja.

Riik on ise tekitanud olukorra, kus inimesed on pidanud ennast aastateks järjekorda võtma, sest kohtade nappus on olnud ja on endiselt väga suur. Aastaid on SKA andnud inimestele sõnumi, et tuleks ennast igaksjuhuks varakult järjekorda panna, siis on lootust vajaduse tekkimise korral ööpäevaringne koht saada. EPIKoja hinnangul ei ole õiglane neid inimesi karistada järjekorrast eemaldamisega või järjekorra lõppu liigutamisega. Oluline on mõista, et erihoolekandeteenuste vajajate ja tulevikus teenustele suunduvate inimeste perede profiil ja võrgustiku/kogukonna nägu on muutunud. **Inimesed ja pered ei pruugi ega peagi vastu võtma ei esimest, teist ega kolmandat pakutavat teenuskohta, kui see ei asu koduläheduses, vaid teises Eesti piirkonnas, kui perel puudub teenuseosutaja suhtes usaldus ja turvatunne jne.** Eelnõu autor on samuti välja toonud, et senise praktika kohaselt ei ole SKA kordagi ühegi teenusest keelduja puhul hinnanud, et tegu oleks mõjuva põhjuseta loobumisega, seda enam ei pea põhjendatuks, miks peaks seaduse tasandil järjekorrast välja arvamist sätestama.

Eelnõust: Eelnõu § 1 punktiga 5 muudetakse § 73 lõike 6 teist lauset. Kehtiva SHS kohaselt võib erihoolekandeteenuse osutaja küsida toidu ja majutuse eest iga-aastase riigieelarve seadusega kehtestatud maksimaalsest omaosaluse summast suuremat tasu juhul, kui see toimub kokkuleppel erihoolekandeteenust saama suunatud inimesega ja majutamine ning toitlustamine korraldatakse paremates tingimustes, kui on õigusaktidega nõutud. Sätestatud on ka, et tasu peab olema vastavuses pakutavate lisahüvede väärtusega. Omaosaluse tasumise lepingu sõlmivad omavahel teenuse osutaja ja teenuse saaja. Teenuse osutaja teavitab SKA-d omaosaluse tasu summa suurusest ja esitab kalkulatsioonid teenuse saajalt küsitava maksimaalsest kõrgema omaosaluse tasu ja pakutavate lisahüvede väärtuse vastavuse kohta. Samas SKA pädevuses ei ole osaleda teenuseosutaja ja teenuse saaja vahel sõlmitava lepingu tingimuste kokkuleppimises.

EPIKoda toetab maksimaalse omaosalusmäära kehtestamist, kuid ei nõustu sellega, et selle rakendamine jääb ainult teenuseosutaja otsustada. Eelnõu kohaselt peab teenuseosutaja esitama vastavad kalkulatsioonid SKA-le, aga SKA-l puudub otsustusõigus omaosalusemäära tõstmises kaasa rääkida. Taoline lähenemine jätab inimese teenuseosutaja meelevalda nagu see on juhtunud eelnõus toodud näidete põhjal, kus teenuseosutaja on nõudnud inimestelt väga kõrget omaosalust ning SKA-l pole olnud võimalust sekkuda. **EPIKoda teeb ettepaneku, et SKA määratleb koostöös teenuseosutajate, teenusekasutajatega “paremad tingimused”, mille eest võib suuremat omaosalust küsida ning ka vastavad hinnakalkulatsioonid, mis on läbipaistvad, sh peab teenuseosutaja avalikult näitama, mida inimene suurema omaosaluse eest saab.**

Kahjuks pole eelnõusse jõudnud plaanitav muudatus, mille kohaselt KOV-d saaksid oma piirkonna inimestele teenuskohti rahastades kindlustunde, et SKA poolt ei suunata teenuskohtadele üldjärjekorras olevaid inimesi, vaid teenuskohad on tagatud KOV nõ oma inimestele, kelle jaoks need kohad oma kogukonda on loodud. Uute teenuskohtade loomine või olemasolevate ümberkorraldamine inimeste kodulähedal toetaks juurpõhjuse ehk kohtade puuduse vähendamist. EPIKoja ja ministeeriumile teadaolevalt on mitmeid kohalike omavalitsusi, kes on valmis uusi erihoolekandeteenuse kohti oma piirkonna inimestele looma.

Kokkuvõtvalt:

1. **Võimaldada alla 13-aastaselt lapsel kaugtõlkerakenduse kasutamist**, sest 13-aastane laps suhtleb ja tegutseb iseseisvalt ja rakenduse ja tõlke kasutamine võimaldaks ka noorematel kui 13-aastastel rohkem iseseisvalt ühiskonnaelus osaleda.
2. Sätestada **minimaalselt 14-päevane aeg, millal inimene peab otsustama teenuskoha vastuvõtmise**. Põhjendatud juhul palume sätestada võimalus otsustada ka pikemalt (nii inimese enda kui hooldaja/eestkostja tervislik olukord, näiteks kui inimene ei saa kohta vaatama minna, sest on haiglas, haigusega kodusel ravil, vaimse tervise haiguse ägenemise episood vms tervislik olukord või muud ettenägematud olukorrad).
3. **Luu võimalus, et kohe pärast inimese „jah”-otsust hakkab jooksmas ka nn teenuseaeg ning teenuskohta rahastatakse, kasvõi osaliselt**. See võimaldab teenuseosutajal teha etteavalmistusi inimese teenusele saabumiseks tasustatult ning inimene peab asutusse jõudma hiljemalt 14 päeva jooksul (mitte alles siis, kui inimene

võib veel peale teenuskoha vastuvõtmist 14 päeva oodata ja siis suunamiskirja saada ja sellest veel 7 päeva pärast majutusega teenusele asuda).

4. EPIKoda hinnangul **tuleb järjekorrast välja arvamise punkt seadusest välja võtta, Teenus on vabatahtlik, inimesel on õigus otsustada, millal ta teenusele läheb, kui SKA talle kohta pakub. SKA ei saa teha kaalutlusotsust ja öelda, milline on mõjuv/mittemõjuv põhjus teenusele minekuks. Siinkohal teeb inimene elumuutva otsuse, sh võib inimese olukord (ka korduvalt) järjekorras viibimise ajal muutuda. SKA on inimese hinnanud erihooletekandeteenusele ja ta järjekorda pannud, teenusele õigustatus ei muutu. Samuti on riik ise tekitanud olukorra, kus inimesed on pidanud ennast aastateks järjekorda võtma, sest kohtade nappus on olnud ja on endiselt väga suur. Aastaid on SKA andnud inimestele sõnumi, et tuleks ennast igaksjuhuks varakult järjekorda panna, siis on lootust vajaduse tekkimise korral ööpäevaringne koht saada. EPIKoja hinnangul ei ole õiglane neid inimesi karistada järjekorrast eemaldamisega või järjekorra lõppu liigutamisega.**
5. Toetame omaosaluslae kehtestamist, juhul kui seaduses on sätestatud nõue, et SKA määratleb koostöös teenuseosutajate ja teenusekasutajatega “paremad tingimused”, mille eest võib suuremat omaosalust küsida ning ka vastavad hinnakalkulatsioonid, mis on läbipaistvad, sh peab teenuseosutaja avalikult näitama, mida inimene suurema omaosaluse eest saab.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Maarja Kraiss-Leosk

Tegevjuht

Kristi Kähär;

Toetuste ja teenuste nõunik

+372 5401 0462; kristi.kahar@epikoda.ee